

سرورس خارچی

سرورس خارچی – امروزه کمتر کسی شک دارد که محیط زیست اطراف ما تحت تاثیر مسائلی سیاسی است. در واقع ما در یکی از سیاسی‌ترین دوران به سر می‌بریم که در آن حتی تغییرات آب و هوایی نیز تحت تاثیر سیاست‌های خرد و کلان بازیگران دولتی و بین‌المللی قرار گرفته‌است. تغییرات اقلیمی و نوع واکنش به اینن تغییرات، فقط محدود به دولت‌ها نیست، بلکه واکنش به تغییرات اقلیمی از سوی بازیگران غیردولتی مانند گروه‌های شبه نظامی، سازمان‌های مردم نهاد و حتی کارت‌ل‌های اقتصادی نیز صورت می‌گیرد و در این میان نوع واکنش گروه‌های مسلح غیردولتی خطرناک‌تر و به مراتب پرخشونت‌تر می‌تواند باشد.

این واکنش‌ها به این دلیل است که تغییرات آب و هوایی می‌تواند ظرفیت و توان دولت‌ها را کم و زیاد کند و در مقابل رفاهت برای منابع کم‌یاب مانند آب تشدید خواهد شد و در این شرایط درگیری‌ها نیز شدت خواهد یافت. بازیگران غیردولتی مانند گروه‌های مسلح به صورت خشونت‌آمیز و سایر گروه‌ها به اشکال دیگری به این تحولات واکنش نشان خواهند داد.

«وح گوردون»، سرپرست برنامه توسعه پایدار و

ژئوپلیتیک‌دربنیاد کارنگی واقع‌در واشنگتن‌دی‌سی

در گزارش تحقیقی خود، پنج عامل مرتبط با آب و هوا را بررسی کرده که باعث ایجاد واکنش گروه‌های شورشی، جانپناک، شبه‌نظامی‌ها و تروریست‌ها می‌شود.

این عوامل عبارتند از:

۱)ول بحران‌های غذا، آب و انرژی که توان و حتی مشروعیت دولت‌ها را کاهش می‌دهد (دوم) مناطق آسیب پذیر محیط زیستی و محدودیت منابع (سوم) افزایش تقاضا و درخواست‌ها از قاچاقچیان انسان و مرزبانان مسلح (چهارم) هرج و مرج و بی‌عدالتی ناشی از تغییرات آب و هوایی (پنجم) کاهش سطح اعتماد به مسئولان دولتی

سمت تنش نشان دهند و این هجوم موج مهاجرتی در کشورها و مناطق مقصد نیز باعث محدودیت این شرایط بود که به‌دلیل خشکسالی و کمبود زمین‌های حاصلخیز و کاهش درآمد و معیشت، گروه تروریستی بوکوحرام توانست در نیجریه نیروهای بیشتری جذب کند و قدرت بیشتری به دست آورد.

در واقع بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۸، حداقل ۴۱ کشور شاهد یک شورش مرتبط با کمبود آب، انسرژی و یا گرانی سوخت بوده‌اند. علت گرانی سوخت نیز مرتبط با مسائل محیط زیستی است، چون دولت‌ها بدلایل تعهدات بین‌المللی ناگزیر به کاهش سطح استفاده از سوخت‌های فسیلی هستند و این کاهش عرضه سوخت‌های فسیلی منجر به گران شدن آنها می‌شود و این مسئله خودش عامل اعتراض و بحران خواهد شد. تاکنون محدودیت‌های تولید سوخت فسیلی عمدتاً معان زغال سنگ را هدف قرار داده است که به عنوان مثال در لهستان اعتراض‌ها را برانگیخته است. اما

در مناطق آسیب دیده محیط زیستی، گروه‌های شورشی مسلح فضای آزادی عمل دارند، چون کنترل حکومت‌ها و فعالیت‌های اقتصادی مانند کشاورزی کمتر و به‌جای آن فعالیت‌های غیرقانونی مانند قاچاق بیشتر است. چاره‌ای نداریم جز اینکه از آن‌آسیب‌پذیرترین نسل‌ها و فرزندان آینده محافظت کنیم، شکست یک گزینۀ نیست.

۱۱

در واقع تغییرات آب و هوایی تنها یکی از چندین عامل موثر بر ظهور و رشد گروه‌های مسلح شبه نظامی و افزایش فعالیت آنهاست. در عین حال انسان‌ها ظرفیت قابل توجهی برای کاهش اثرات آب و هوایی و سازگاری با وضعیت‌های بحرانی جدید دارند، اما تفاوتی با وضعیت‌های تاثیر خود را بر فعالیت گروه‌های شبه نظامی مسلح خواهد گذاشت و در ادامه شش عامل مطرح شده به تفصیل مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

کاهش توان مشروعیت دولت‌ها

تحقیقات علوم سیاسی ثابت می‌کند که «دستاوردهای رفاهی» و بهبود مستمر استانداردهای زندگی یک عامل کلیدی تعیین‌کننده مشروعیت دولت است. اما برخلاف این وضعیت، تغییرات اقلیمی و رویدادهای آب و هوایی، وضعیت را بدتر و تشدید می‌کند و این وضعیت بدتر مشروعیت دولت‌ها را زیر سؤال خواهد برد. در بحران‌های آب و هوایی، منابع مالی که می‌توانستند برای بهبود آموزش با مراقبت‌های بهداشتی هزینه شوند، به سمت مقابله با اثرات سوء تغییرات اقلیمی یا سرمایه‌گذاری در انرژی‌های نو هدایت خواهند شد و فرصت کمتری برای هزینه در بخش‌های بهداشتی و رفاهی به‌وجود خواهد آمد. در واقع، می‌توان انتظار داشت که تغییرات اقلیمی تا سال ۲۰۵۰ باعث شود که از ۱۰ درصد از تولید اقتصاد جهانی را صرف هزینه‌های مربوط به خود کند.

بنابراین تغییرات آب و هوایی می‌تواند مشروعیت عملکرد یک دولت را کاهش دهد. همچنین دولتی که هزینه بیشتری برای مقابله با تغییرات آب و هوایی می‌کند، برای مقابله با تهدیدات امنیتی با محدودیت مواجه خواهد شد و در این شرایط گروه‌های شورشی و شبه نظامی مسلح فرصت عرض‌اندام پیدا خواهند کرد. به عنوان مثال، شکست دولت سومالی در مقاله با

گروه شورشی و تروریستی الشباب در اوایل دهه ۲۰۱۰ باعث شکست داخلی آن دولت و شکل گیری اعتراضات علیه دولت وقت سومالی شد، چون در آن زمان دولت سومالی هم‌زمان مشغول ساماندهی قطعی زدگان در دیگر مناطق این کشور بود.

تاریخ معاصر چندین نمونه از شکست دولت‌ها در ارائه خدمات اساسی را نشان می‌دهد که فرصت‌هایی را برای شورشیان ایجاد کرده است. در سوریه در اواخر دهه ۲۰۰۰، خشکسالی منجر به ناامنی غذایی شد و در نتیجه راه را برای اعتراضات که جنگ داخلی سوریه را آغاز کرد، هموار کرد. ارائه ضعیف کالاهای عمومی توسط دولت عراق در بحبوحه کمبود آب در اواخر دهه ۲۰۰۰ دولت این کشور را به تدریج ضعیف کرد تا آن که در میانه دهه ۲۰۱۰ منجر به قدرت بزرگ گروه تروریستی داعش در بخش‌هایی از عراق شد.

مناطق آسیب پذیر محیط زیستی

در مناطقی که از نظر زیست‌محیطی غیرقابل سکونت هستند، گروه‌های شورشی مسلح فضای آزادی عمل دارند، چون در این مناطق حکومت‌ها کنترل ضعیفی دارند و فعالیت‌های اقتصادی مانند کشاورزی تعطیل شده و به‌جای آن فعالیت‌های غیرقانونی مانند قاچاق شکرل می‌گیرد. در حال حاضر جغرافیای یکی از عوامل مهم ناتوان دولت‌ها در کنترل برخی مناطق در کشورهای آفریقایی مانند لیبی، الجزایر و مالی است. تغییرات آب و هوایی به بیابان زایی، تخریب معیشت، مهاجرت شدید و درگیری‌های خانگی کشاورزان و گله‌داران در نیجریه و غرب کامک کرد. در این کشور بیابان زایی باعث شد تا دامداران به

دریچای به جهان khareji@kayhan.ir

است اندک به نظر برسند، اما در بسیاری از موارد می‌توانند به‌اندازه‌ای باشند که منجر به مشکلات جدی شوند.

در واقع آب و هوا زندگی بشر را از همان اولین تمدن‌ها شکل داده است. طیف وسیعی از مطالعات نشان داده است که چگونه شرایط آب و هوایی منجر به فروپاشی جوامع شده است، از زوال

کیهان چالش اصلی پیش روی جهان را بررسی کرده است

نقش تغییرات آب و هوایی

در جنایت، بی‌ثباتی سیاسی و جنگ!

تحقیقات هم نشان داده است که دمای گرم مایها در حدود ۹۰۰ پس از میلاد تا تغییر شکل سکونتگاه‌ها در افریقا قبل از آن همگی تحت تاثیر تغییرات آب و هوایی صورت گرفته‌اند.

مطمئناً تمدن‌های قرن بیست و یکمی بهتر می‌توانند خود را با تغییرات اقلیمی وفق دهند. مسئله این است که در حالی که ممکن است امروز از نظر فناوری بسیار پیشرفته‌تر باشیم، اما ما تاکنون صدها میلیارد تن دی اکسید کربن به جو فرستاده‌ایم. نتیجه انتشار این گازها، افزایش شدید دمای هوا است که می‌تواند تغییرات آب و هوایی را تشدید کند.

امروزه، کشورهایمانند آمریکا با طیف گسترده‌ای از چالش‌ها مواجه هستند، که بیشتر آنها، در نگاه اول هیچ ارتباطی با تغییرات آب و هوایی ندارند، مانند قرن‌ها نژادپرستی سیستماتیک، سیستم مراقبت‌های بهداشتی بیمار و نابرابری گسترده اقتصادی. در سطح جهانی نیز برده است. دما در سراسر آمریکا و دیگر کشورها در

مسیری قرار دارد که امسال را به یکی از گرم‌ترین سال‌های ثبت شده کره زمین تبدیل کرده است. تصور این که این تغییرات بر سیاست دولت‌ها بی‌تاثیر خواهد داشت، تقریباً غیرممکن است. در واقع نقش تغییرات اقلیمی در شکل‌دهی سیاست و ژئوپلیتیک امروز، شاید کمتر به چشم آید، اما در آینده، تأثیر آن آشکارتر و نگران‌کننده‌تر خواهد بود. اگر تغییرات اقلیمی کنترل نشود، طوفان‌های بزرگ‌تر، گرمای غیرقابل تحمل و سواحل ناپدید می‌شوند و میلیاردها نفر را آواره می‌کنند. این به نوبه خود فشار بی‌سابقه‌ی بر نهادهای سیاسی و اجتماعی ایجاد خواهد کرد.

آب و هوای سیاسی شده

امروزه دیگر تردیدی در سیاسی شدن موضوع گرمایش کره زمین و مسائل مرتبط با آب و هوا وجود ندارد. این مشکلات مشابه وجود دارد. این مشکلات با تغییرات آب و هوایی تشدید می‌شود. به عنوان نمونه وقتی گرمایش زمین منجر به آب شدن یخ‌های قطبی و انتشار ویروس‌های جدیدی می‌شوند که سال‌ها منجمد بوده‌اند و با انتشار این ویروس‌ها، بیماری‌های جدید ظاهر می‌شوند که حمایت بیشتری از میان محافظه‌کاران آمریکا در مقابله بنا این بیماری‌ها، نابرابری در امکانات بهداشتی و بی‌عدالتی در توزیع منابع درمان خود را نشان می‌دهد. به طور دقیق‌تر، دمای شدید و آب و هوا رفتار انسان را شکل می‌دهد که به نوبه خود بر ثبات اجتماعی و سیاسی تأثیر

طیف گسترده‌ای از مشکلات مشابه وجود دارد. این مشکلات با تغییرات آب و هوایی تشدید می‌شود. به عنوان نمونه وقتی گرمایش زمین منجر به آب شدن یخ‌های قطبی و انتشار ویروس‌های جدیدی می‌شوند که سال‌ها منجمد بوده‌اند و با انتشار این ویروس‌ها، بیماری‌های جدید ظاهر می‌شوند که حمایت بیشتری از میان محافظه‌کاران آمریکا در مقابله بنا این بیماری‌ها، نابرابری در امکانات بهداشتی و بی‌عدالتی در توزیع منابع درمان خود را نشان می‌دهد. به طور دقیق‌تر، دمای شدید و آب و هوا رفتار انسان را شکل می‌دهد که به نوبه خود بر ثبات اجتماعی و سیاسی تأثیر

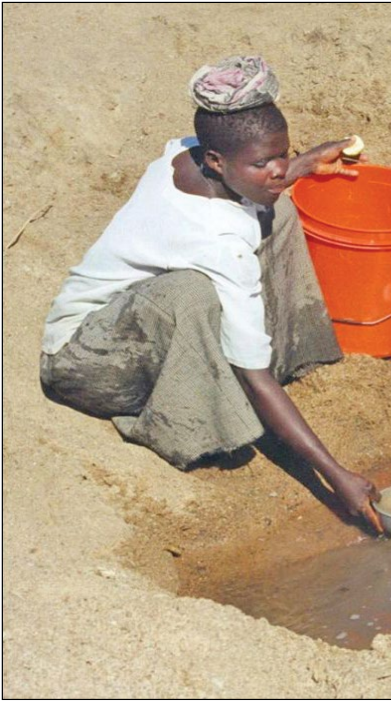
می‌گذارد. الکساندر کوهن، استادیار علوم سیاسی در دانشگاه کلارکسون که آب و هوا و رفتار سیاسی را مطالعه می‌کند، می‌گوید: «ما موجوداتی هستیم

که در یک محیط زندگی می‌کنیم، محیط ما آب و هوای ما است. تحلیل رفتار سیاسی، یا در واقع هر رفتار اجتماعی، بدون توجه به این متغیر عظیم، به نادیده گرفتن کل داستان است.»

کیهان چالش اصلی پیش روی جهان را بررسی کرده است

نقش تغییرات آب و هوایی

در جنایت، بی‌ثباتی سیاسی و جنگ!

تحقیقات هم نشان داده است که دمای گرم مایها در حدود ۹۰۰ پس از میلاد تا تغییر شکل سکونتگاه‌ها در افریقا قبل از آن همگی تحت تاثیر تغییرات آب و هوایی صورت گرفته‌اند.

مطمئناً تمدن‌های قرن بیست و یکمی بهتر می‌توانند خود را با تغییرات اقلیمی وفق دهند. مسئله این است که در حالی که ممکن است امروز از نظر فناوری بسیار پیشرفته‌تر باشیم، اما ما تاکنون صدها میلیارد تن دی اکسید کربن به جو فرستاده‌ایم. نتیجه انتشار این گازها، افزایش شدید دمای هوا است که می‌تواند تغییرات آب و هوایی را تشدید کند.

امروزه، کشورهایمانند آمریکا با طیف گسترده‌ای از چالش‌ها مواجه هستند، که بیشتر آنها، در نگاه اول هیچ ارتباطی با تغییرات آب و هوایی ندارند، مانند قرن‌ها نژادپرستی سیستماتیک، سیستم مراقبت‌های بهداشتی بیمار و نابرابری گسترده اقتصادی. در سطح جهانی نیز برده است. دما در سراسر آمریکا و دیگر کشورها در

مسیری قرار دارد که امسال را به یکی از گرم‌ترین سال‌های ثبت شده کره زمین تبدیل کرده است. تصور این که این تغییرات بر سیاست دولت‌ها بی‌تاثیر خواهد داشت، تقریباً غیرممکن است. در واقع نقش تغییرات اقلیمی در شکل‌دهی سیاست و ژئوپلیتیک امروز، شاید کمتر به چشم آید، اما در آینده، تأثیر آن آشکارتر و نگران‌کننده‌تر خواهد بود. اگر تغییرات اقلیمی کنترل نشود، طوفان‌های بزرگ‌تر، گرمای غیرقابل تحمل و سواحل ناپدید می‌شوند و میلیاردها نفر را آواره می‌کنند. این به نوبه خود فشار بی‌سابقه‌ی بر نهادهای سیاسی و اجتماعی ایجاد خواهد کرد.

آب و هوای سیاسی شده

امروزه دیگر تردیدی در سیاسی شدن موضوع گرمایش کره زمین و مسائل مرتبط با آب و هوا وجود ندارد. این مشکلات مشابه وجود دارد. این مشکلات با تغییرات آب و هوایی تشدید می‌شود. به عنوان نمونه وقتی گرمایش زمین منجر به آب شدن یخ‌های قطبی و انتشار ویروس‌های جدیدی می‌شوند که سال‌ها منجمد بوده‌اند و با انتشار این ویروس‌ها، بیماری‌های جدید ظاهر می‌شوند که حمایت بیشتری از میان محافظه‌کاران آمریکا در مقابله بنا این بیماری‌ها، نابرابری در امکانات بهداشتی و بی‌عدالتی در توزیع منابع درمان خود را نشان می‌دهد. به طور دقیق‌تر، دمای شدید و آب و هوا رفتار انسان را شکل می‌دهد که به نوبه خود بر ثبات اجتماعی و سیاسی تأثیر

می‌گذارد. الکساندر کوهن، استادیار علوم سیاسی در دانشگاه کلارکسون که آب و هوا و رفتار سیاسی را مطالعه می‌کند، می‌گوید: «ما موجوداتی هستیم

که در یک محیط زندگی می‌کنیم، محیط ما آب و هوای ما است. تحلیل رفتار سیاسی، یا در واقع هر رفتار اجتماعی، بدون توجه به این متغیر عظیم، به نادیده گرفتن کل داستان است.»

بنابراین بسیاری از فقیرترین کشورها و جوامع جهان با یک مشکل دو طرفه روبرو هستند: تغییرات آب و هوایی و درگیری‌های خشونت‌آمیز. این خطر واقعی وجود دارد که تغییرات آب و هوایی باعث گرایش به درگیری‌های خشونت‌آمیز بیشتر می‌شود و این امر به نوبه خود جوامع را فقیرتر می‌کند و این فقیر شدن جوامع امکان مدیریت و پاسخگویی آنها به بحران‌های آب و هوایی را تضعیف می‌کند.

جنگ داخلی سودان اغلب به عنوان اولین تاکنون هرگز موضوع اصلی گروه‌های اسوای و محافظه‌کار نبوده است و برای سال‌ها، تغییرات آب و هوایی از شش عامل مرتبط با آب و هوایی که می‌تواند تغییرات آب و هوایی را تشدید کند، به عنوان احساس می‌شود و بیش از ۹۰ درصد خاک‌های آلوده هنوز غیرقابل استفاده هستند. همچنین شواهد نشان می‌دهد که تغییرات در الگوهای بارندگی تنش‌های موجود (IPCC) را تشدید می‌کند، نمونه بارز آن سوریه است. در این کشور آب و هوای خشک‌تر در جنگ داخلی این کشور نقش ایفا کرد. با این حال، نادرست است

صفحه ۸

پنج‌شنبه ۲۲ دی ۱۴۰۱
۱۹ جمادی‌الثانی ۱۴۴۴ – شماره ۲۳۲۱۷

را تجربه کرده است– این بلایای طبیعی به ویژه در منطقه کریمه شدید بوده است. با این حال در حال حاضر خاک بسیار کمی در سراسر خط کنترل (LOC) در کشمیر برای آماده سازی و پاسخ به این بلایا انجام شده است.

بنابراین بسیاری از فقیرترین کشورها و جوامع جهان با یک مشکل دو طرفه روبرو هستند: تغییرات آب و هوایی و درگیری‌های خشونت‌آمیز. این خطر واقعی وجود دارد که تغییرات آب و هوایی باعث گرایش به درگیری‌های خشونت‌آمیز بیشتر می‌شود و این امر به نوبه خود جوامع را فقیرتر می‌کند و این فقیر شدن جوامع امکان مدیریت و پاسخگویی آنها به بحران‌های آب و هوایی را تضعیف می‌کند.

جنگ داخلی سودان اغلب به عنوان اولین تاکنون هرگز موضوع اصلی گروه‌های اسوای و محافظه‌کار نبوده است و برای سال‌ها، تغییرات آب و هوایی از شش عامل مرتبط با آب و هوایی که می‌تواند تغییرات آب و هوایی را تشدید کند، به عنوان احساس می‌شود و بیش از ۹۰ درصد خاک‌های آلوده هنوز غیرقابل استفاده هستند. همچنین شواهد نشان می‌دهد که تغییرات در الگوهای بارندگی تنش‌های موجود (IPCC) را تشدید می‌کند، نمونه بارز آن سوریه است. در این کشور آب و هوای خشک‌تر در جنگ داخلی این کشور نقش ایفا کرد. با این حال، نادرست است

انتلاف بین‌المللی از آتش‌نشانان ماه‌ها با آتش‌سوزی‌ها مبارزه کردند تا اینکه سسرانجام آخرین چاه در نوامبر ۱۹۹۱ خاموش شد. حتی اکنون، با گذشت بیش از ۳۰ سال، اثرات آن آتش‌سوزی‌ها هنوز احساس می‌شود و بیش از ۹۰ درصد خاک‌های آلوده هنوز غیرقابل استفاده هستند.

همچنین شواهد نشان می‌دهد که تغییرات در الگوهای بارندگی تنش‌های موجود (IPCC) را تشدید می‌کند، نمونه بارز آن سوریه است. در این کشور آب و هوای خشک‌تر در جنگ داخلی این کشور نقش ایفا کرد. با این حال، نادرست است

در جنگ اول خلیج فارس با سوختن ۷۰۰ میدان نفتی کویت، دود آن تا ۸۰۰ مایل کشیده شد. ۱۱ میلیون بشکه نفت خام به خلیج فارس سرازیر شد و ۳۰۰ دریاچه نفت آلوده در بیابان کشورهای عربی همسایه شکل گرفت. بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۸، حداقل ۴۱ کشور شاهد یک شورش مردمی با کمبود آب و انرژی بوده‌اند.

۱۱

که بگویم مناقشه سوریه تنها به دلیل تغییرات آب و هوایی ایجاد شده است، بلکه تغییرات آب و هوایی این تنش را شدت بخشید. تغییرات آب و هوایی همچنین منجر به آوارگی اجباری میلیون‌ها نفر در سراسر جهان شده است. به گفته کمیسارهای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان (UNHCR)، در ۱۰ سال گذشته، تعداد افرادی که به اجبار آواره شده‌اند دو برابر شده و به ۸۰ میلیون نفر رسیده است. در پایان سال ۲۰۲۱، تعداد بیشتری از افراد خانه خود را به‌دلیل سیل، طوفان و با گرمای مرگ‌آور ترک کرده‌اند. تا پایان سال ۲۰۲۰، تقریباً ۳۵ میلیون پناهنده، پناهنجو و سایر افراد آواره بحران‌های آب و هوایی به خارج از کشورهای خود رفته‌ند و ۴۵ میلیون نفر هم در کشورهای مختلف در داخل مرزهای کشور خود آواره پدیده‌های آب و هوایی شدند. با تشدید بحران اقلیمی در سال‌ها و دهه‌های آینده، افراد بیشتری مجبور به ترک خانه‌های خود خواهند شد. این آوارگی اجباری در نتیجه بحران‌ها از بیابان‌زایی گرفته تا بالا آمدن سطح دریاها شکل می‌گیرد.

براساس گزارش اندرو هاربر، مشاور ویژه کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل، ۹۰ درصد از پناهندگان جهان از کشورهای بی‌آبند که قبلاً تحت تأثیر شرایط اضطراری آب و هوایی قرار گرفته‌اند و یا توان و ظرفیت را برای سازگاری با یک محیط زیست آسیب دیده از دست داده‌اند.هاربر همچنین می‌گوید که ۳۳ تا ۳۶ میلیارد نفر در جهان در مناطق حساس در برابر تغییرات آب و هوایی زندگی می‌کنند که عمدتاً در غرب آسیا، آفریقا، آسیای جنوبی، آمریکای جنوبی، مرکزی و خشک‌رهای در حال توسعه ساکن هستند. خشکسالی‌های بی‌دری، سیل، طاعون ملخ، تخریب محیط زیست، حکمرانی ضعیف، همگی منجر به یک وضعیت مخاطره‌آمیز و پیچیده برای دهها میلیون نفر می‌شوند که هر بار مقابله با آنها نیز دشوارتر خواهد شد.

ما چاره‌ای نداریم جز اینکه از آسیب‌پذیرترین نسل‌ها و نسل‌های آینده محافظت کنیم، شکست یک گزینه نیست، اما ما باید واقع بین باشیم. در طول زندگی ما دمای جهان فقط افزایش می‌یابد و در نتیجه شرایط آب و هوایی شدیدتر می‌شود و تأثیرات آنها غیرقابل پیش‌بینی‌تر و خطرناک‌تر می‌شود، اما نمی‌توانیم فقط شاهد این بحران باشیم، بلکه هر روز که می‌گذرد، به بحران نزدیک‌تر می‌شویم.

باید از همین امروز و قطعاً همین امروز برای کاهش آلودگی‌ها و تغییرات آب و هوایی فکری کنیم قبیل از آن که دچار ورشکستگی آب و هوایی شویم. منابع:

https://carnegiendowment.org/experts/۲۱۷۲
https://www.crisisgroup.org/future-conflict/climate-environment-and-conflict
https://www.ft.com/content/۴ba۰c۷۵b-۲۸۱۲-۴۶۱۰-a۵۲۸-d۰ad۸b۴ed۶۲۵
https://www.international-alert.org/publications/climate-conflict?gclid=CjwKCAIA-ASdBBGHEiAwAQglCjYWiBLHnHjMxM۹۵-BC۳dZzW۶E۱۲۱ZuFXM۰B۰Z۷TKf۸۶aWUoHnYcU۴F۱MQ۸Vd_B۶E
https://unfccc.int/blog/conflict-and-climate?gclid=CjwKCAIA-ASdBBGHEiAwAQglCjGNjK۷s۶U۴LUleU۶VqY۰UgAnn۵۴۳Z۰۳۲۱k۰YlD۰۵dW۳G۴Ash۰CAFI۰Q۸Vd_B۶E
https://www.international-alert.org/wp-content/uploads/۲۰۲۱/۰۹/Climate-Change-Climato-Conflict-EN-۲۰۲۰۷.pdf
https://time.com/۵۸۸۸۶۶/climate-change-wildfires-political-instability/

۱۱